

Eeva Ranta

”DEN OFFENTLIGA FÖRVALTNINGENS DOLDISAR” –

En undersökning om olika diskurser om översättning och
översättaryrket i tidningstexter

Fakulteten för informationsteknologi och kommunikation
Studieinriktningen i nordiska språk
Kandidatavhandling
Februari 2022

SAMMANDRAG

Eeva Ranta: *Den offentliga förvaltningens doldisar* – En undersökning om olika diskurser om översättning och översättaryrket i tidningstexter
Kandidatavhandling
Tammerfors universitet
Studieriktningen i nordiska språk
Februari 2022

I denna avhandling tar jag reda på de olika diskurserna som bildas om översättning och översättaryrket i tidningstexter. Syftet är att reda ut de olika sätten på vilka översättaryrket och översättning skrivs om samt studera hurdan innehåll om översättning och översättare som behandlas i dessa texter. Som material använder jag tidningstexter ur svenskspråkiga tidningar som publiceras i Finland, såsom *Hufvudstadsbladet*, *Österbottens Tidning*, *Vasabladet*, *Syd-Österbotten* och *Åbo Underrättelser*. Primärmaterialet består av totalt 27 texter. Jag har valt materialet utgående från relevant språkbruk eller innehåll som berör översättare eller översättning.

Som metoder utnyttjar jag både diskursanalys och innehållsanalys. Med hjälp av den diskursanalytiska synpunkten studerar jag först och främst språkbruket, det vill säga ordval och längre uttryck som konstruerar de olika diskurserna. Innehållsanalysens verktyg fördjupar analysen – med hjälp av innehållsanalys är det möjligt att även betrakta de innehållsliga dragen i texter och på så sätt skapa en mer mångsidig uppfattning om diskurserna som bildas i texterna. De innehållsliga dragen behandlar ofta amatöröversättning och resursinvestering i översättningstjänster. Undersökningens analyskategorier representerar diskurser som jag hittar i materialet.

Undersökningens teoretiska referensram baserar sig på översättningssociologi. Inom översättningssociologi behandlas olika samhällsrelaterade frågor som gäller översättning eller översättare. Ett delområde av översättningssociologi som är väsentligt i den här undersökningen berör yrkets status. Jag analyserar materialet också ur denna synvinkel genom att betrakta hur språkbruket och innehållet i texterna antingen förstärker eller försvagar översättaryrkets status i samhället. Indelningen av materialet i negativa och positiva exempel i varje diskurskategori grundar sig på hur exemplet antingen förstärker eller försvagar yrkets status.

Resultaten visar att diskurserna totalt sett är positiva och att de bildas genom positivt språkbruk, särskilt i kategorin som gäller yrkets stränghet och i kategorin om översättarnas yrkeskunnighet. De negativa diskurserna bildas mest genom negativt språkbruk. I kategorin om yrkets stränghet är negativt innehåll ändå mer framträdande än negativt språkbruk, vilket skulle betyda att den negativa diskursen om yrkets stränghet bildas mest genom innehållet i stället för språkbruket i denna kategori.

Nyckelord: översättarens status, översättarens synlighet, diskursanalys, översättningssociologi

Originaliteten av denna avhandling har granskats med Turnitin Originality Check-programmet.

TIIVISTELMÄ

Eeva Ranta: *Den offentliga förvaltningens doldisar* – En undersökning om olika diskurser om översättning och översättaryrket i tidningstexter

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Kielten tutkinto-ohjelma

Helmikuu 2022

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastelen, miten lehtiteksteissä rakennetaan eri diskursseja kääntämiseen ja kääntäjän ammattiin liittyen. Tarkoituksena on selvittää, mitä ja miten kääntäjistä ja kääntämisestä kirjoitetaan. Aineistona käytän lehtitekstejä Suomessa julkaistavista ruotsinkielisistä lehdistä, joihin lukeutuvat *Hufvudstadsbladet*, *Österbottens Tidning*, *Vasabladet*, *Syd-Österbotten* ja *Åbo Underrättelser*. Primaariaineisto koostuu yhteensä 27:stä tekstistä, jotka käsittelevät kääntäjää tai kääntämistä. Aineisto on valittu tutkimuksen kannalta olennaisen kielenkäytön tai sisällön perusteella.

Hyödynnän tässä tutkimuksessa menetelminä sekä diskurssianalyysiä että sisällönanalyysiä. Diskurssianalyysin näkökulmien avulla tutkin ensisijaisesti kielenkäyttöä, eli sanavalintoja sekä pidempiä ilmaisuja, jotka konstruoivat diskursseja kääntämisestä ja kääntäjästä. Sisällönanalyysin työkalut syventävät analyysiä – sisällönanalyysi mahdollistaa teksteissä ilmenevien sisällöllisten piirteiden tutkimisen ja sitä myötä auttaa muodostamaan moniulotteisemman käsityksen lehtitekstien rakentamista diskursseista. Tarkasteltavat sisällölliset piirteet koskevat usein maallikkokääntämistä ja resurssien käyttämistä käännöspalveluihin. Tutkimuksen analyysikategoriat perustuvat diskursseihin, joita löydän aineiston perusteella ja kategoriat edustavat siten näitä diskursseja.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys nojautuu kääntämisen sosiologiaan. Kääntämisen sosiologian piirissä tutkitaan kääntämiseen liittyviä yhteiskunnallisia kysymyksiä. Eräs kääntämisen sosiologian tärkeimmistä osaluista käsittelee kääntäjän ammatillista statusta. Kääntäjän status on keskeinen käsite myös tämän tutkielman kannalta, sillä analysoin aineistoa kääntäjän statuksen näkökulmasta tarkastelemalla, miten teksteissä ilmenevä kielenkäyttö ja sisältö joko vahvistaa tai heikentää kääntäjän ammattistatusta yhteiskunnassa. Aineisto jaotellaan negatiivisiin ja positiivisiin esimerkkeihin jokaisessa diskurssikategoriassa sen perusteella, vahvistaako vai heikentääkö se ammatin statusta.

Tulokset viittaisivat siihen, että ammatista muotoutuvat diskurssit ovat yleisesti katsottuna positiivisia ja että ne rakentuvat positiivisen kielenkäytön kautta, etenkin kääntäjän ammatin vaatavuutta käsittelevässä kategoriassa ja kääntäjien ammattitaitoa käsittelevässä kategoriassa. Negatiiviset diskurssit rakentuvat kaikkiaan eniten negatiivisen kielenkäytön kautta. Negatiivinen sisältö kuitenkin painottuu ammatin vaatavuutta koskevassa kategoriassa enemmän kuin negatiivinen kielenkäyttö, mikä tarkoittaisi, että kyseisessä kategoriassa negatiiviset diskurssit kääntäjän ammatin vaatavuudesta rakentuvat eniten lehtiteksteissä julkaistavan sisällön kautta tekstien kielenkäytön sijaan.

Avainsanat: kääntäjän status, kääntäjän näkyvyys, diskurssianalyysi, kääntämisen sosiologia

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Innehåll

1 Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	2
1.2 Material.....	2
1.3 Metod	3
1.3 Tidigare forskning.....	4
2 Teoretisk referensram.....	5
2.1 Översättningssociologi.....	5
2.1.1 Översättarens status.....	5
2.1.2 Översättarens synlighet	6
2.2 Diskursanalys	7
2.2.1 Språkets konstruktivitet.....	7
2.2.2 Betydelsesystem och diskurser	7
2.2.3 Ideologiska konsekvenser	8
3 Analys av texter.....	8
3.1 Översättning är nödvändig och värd resurser	9
3.1.1 De positiva exemplen.....	10
3.1.2 De negativa exemplen	11
3.2 Översättning är krävande arbete.....	12
3.2.1 De positiva exemplen.....	12
3.2.2 De negativa exemplen	15
3.3 Översättarna är yrkeskunniga.....	15
3.3.1 De positiva exemplen.....	15
3.3.2 De negativa exemplen	16
4 Resultat.....	17
5 Sammanfattning och diskussion.....	19
Källförteckning	22

1 Inledning

Översättningssociologi har blivit populär och fått fotfäste som forskningstema under de senaste årtionden (Snell-Hornby 2006:172). Begrepp som översättarens status och översättarens synlighet diskuteras relativt ofta inom översättningsvetenskap, och intresse för översättningens sociala sida har i allmänhet ökat. Översättningssociologi behandlar en rad olika samhällsliga frågor om översättning som gäller bland annat översättningens politiska aspekt och översättarnas arbetsförhållanden (Wolf 2012:133).

Översättarens status är en central aspekt av översättningssociologi (Schäffner 2020:75). Perspektivet som dominerar diskussionen om ämnet är att statusen är svag jämfört med andra yrken och att översättare inte uppskattas i samhället. En faktor som påverkar yrkets status är översättarens låga synlighet. Förenklat betyder låg synlighet att det inte skrivs eller talas mycket om översättare eller översättning i media. Många översättare håller med denna uppfattning och anser också att den rådande bilden av vad det innebär att arbeta som översättare är felaktig. En vanlig upplevelse för översättare är att människor inte brukar förstå den yrkesskicklighet som arbetet förutsätter, vilket utöver andra faktorer leder till att översättare inte får den erkänsla som de förtjänar. Yrkets låga status förblir ändå ett slags myt. (Se Ruokonen 2014.)

Med hjälp av den här undersökningen vill jag bidra till att skapa en realistisk bild av översättaryrkets status och ta reda på sanningshalten i myten om dess låga status. Jag försöker reda ut hur och vad det skrivs om översättare i tidningstexter och hurdana diskurser om yrket texterna bildar. Fokuset ligger på hurdan språk och innehåll som förekommer i svenskspråkiga tidningstexter där översättning eller översättare nämns.

Som en översättningssociologisk undersökning har denna avhandling och dess tema mycket samhällslig relevans. Genom att undersöka de olika diskurserna om översättning och översättaryrket är det möjligt att ta reda på översättaryrkets samhällsliga ställning, yrkets uppskattning och de olika uppfattningar om yrket. Ämnet är även relevant med tanke på nordiska språk. Att forska i ämnet ger information om hur yrkets status utformas när det gäller översättning och översättare i Finland. Insikter om översättarna som översätter i språkparet finska–svenska eller svenska–finska är intressanta i synnerhet ur den nordiska synvinkeln, även om en del av materialet rör sig om översättare som översätter i andra språk. Dessutom har temat direkt personlig relevans för mig därför att jag har

planerat att bli översättare och därför att jag intresserar mig för språket och dess samhälleliga dimensioner.

1.1 Syfte

Det övergripande målet med denna undersökning är att ta reda på hur språk och innehåll som utmärker tidningstexter som handlar om översättaryrket eller översättningsbranschen och vilka diskurser som kan identifieras i dessa texter. Min preliminära hypotes är att översättning och översättaryrket till största delen presenteras i ett positivt ljus i texterna. Jag betraktar ämnet med hjälp av följande forskningsfrågor:

1. Med vilka ord eller längre fraser eller med vilket tematiskt innehåll beskrivs översättaren eller översättningen i texterna?
2. Vilka diskurser om översättaryrket eller översättningen bildar språkbruket och innehållet?

1.2 Material

Som material använder jag textavsnitt ur tidningstexter som handlar om översättning och/eller översättaryrket. Texterna är publicerade i svenskspråkiga tidningar i Finland. Jag har valt totalt 27 texter ur 5 tidningar: *Hufvudstadsbladet (HBL)*, *Österbottens Tidning*, *Vasabladet*, *Syd-Österbotten* och *Åbo Underrättelser*. Jag analyserar totalt 29 exempel: 13 exempel från *HBL*, 6 exempel från *Österbottens Tidning*, 4 exempel från *Vasabladet*, 3 exempel från *Syd-Österbotten* och 3 exempel från *Åbo Underrättelser*. Ett par exempel analyseras två gånger i två olika kategorier, en av dem är från *Österbottens Tidning* den andra är från *Åbo Underrättelser*. Inom de 29 exempel analyserar jag totalt 37 analysenheter, varav 27 enheter gäller språkbruket – alltså ord och längre fraser – och varav 10 enheter gäller innehållet i texter, alltså tematiska drag i texterna som bildar en viss diskurs. Texterna är publicerade under åren 2019–2021. Materialet är hämtat från databasen ePress. De flesta av tidningstexterna är nyhetsartiklar som till exempel recensioner men det finns också ett par insändartexter och en Facebook-kommentar från spalten ”På nätet” i *Åbo Underrättelser*.

Jag har valt många svenskspråkiga tidningar som publiceras i Finland för att skaffa så mycket relevant material som möjligt. Jag samlade in materialet genom att göra sökningar med uppslagsorden som ’översätta’ eller ’översättar-’ för att hitta texter där översättaryrket eller översättning nämns. Att

analysera svenskspråkiga tidningar som publiceras i Finland underlättar att få information om översättningens och översättaryrkets ställning när det gäller Finland och särskilt översättare som översätter i språkparet finska–svenska eller svenska–finska. Fastän det insamlade materialet till stor del behandlar översättning eller översättare i språkparet finska–svenska eller svenska–finska nämns också engelskan eller något annat språk i några exempel.

1.3 Metod

Den huvudsakliga metoden i avhandlingen är materialbaserad innehållsanalys. Materialbaserad innehållsanalys har vissa sedvanliga analysfaser. Före analysen måste man bestämma sig för vilka drag i materialet som blir analysenheter (Tuomi & Sarajarvi 2018). Innehållsanalys kan anses ha många faser men i stora drag har den tre viktiga faser. Den första fasen innebär att man söker upprepande mönster i materialet och *reducerar* det. Att reducera stoffet betyder att forskaren beslutar vilka tematiska grupper, som kommer fram ur materialet, hen vill analysera (Miles & Huberman 1994:11). När de tematiska mönstren har börjat gestalta sig måste man *gruppera* materialet. I den tredje fasen försöker man *abstrahera* sina observationer, alltså skapa en teoretisk eller begreppslig koherens utgående från resultaten. (Miles & Huberman 1994:245–246.)

I min avhandling tillämpar jag innehållsanalys och de här faserna. Jag går igenom materialet för att iaktta hurdan språkbruk eller innehåll gällande översättning och översättaryrket som verkar komma fram ofta. Sedan bildar jag analyskategorier. Jag grupperar materialet enligt de teman som dyker upp ur stoffet. Undersökningens analyskategorier utformas alltså materialbaserat, med utgångspunkt i iakttagelserna som jag gör i de analyserade texterna när det gäller språkbruket och innehållet. Varje kategori representerar någon diskurs om översättaryrket eller översättning. I den tredje fasen reflekterar jag över vilka koherenta slutsatser man kan dra utgående från analysresultaten.

Även om innehållsanalys är den primära metoden i avhandlingen utgör diskursanalys också en del av undersökningens teoretiska referensram. Med hjälp av diskursanalys är det möjligt att ta reda på vilket sätt det talas eller skrivs om en viss företeelse och dessutom hur attityder och uppfattningar om företeelsen bildas genom språkbruket (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016:22). Den diskursanalytiska synpunkten hjälper mig att fokusera speciellt på språkbruket och hur det bildar olika diskurser som gäller översättaryrket, medan innehållsanalysens verktyg hjälper mig att analysera sådana tematiska drag som visar sig i *vad* som skrivs om ämnet i stället för *hur* det skrivs om ämnet. Genom att utnyttja

båda metoderna kan jag göra en mer mångsidig analys. Diskurskategorierna i denna avhandling är 1) översättning är nödvändig och värd resurser 2) översättning är krävande och 3) översättare är yrkeskunniga. Kategorierna presenteras noggrant i kapitel 3. I avdelning 2.2 presenterar jag några diskursanalytiska begrepp som jag använder som stöd i analys och redogör för hur jag använder dem.

1.3 Tidigare forskning

Minna Ruokonen (2014) har forskat i översättarens status. Ruokonens syfte har varit att ta reda på om den allmänna uppfattningen om yrkets låga status verkligen stämmer. Ruokonen närmar sig forskningsproblemet genom att jämföra tidigare forskning om ämnet med resultaten av sin egen gallup där hon har intervjuat översättningsstudenter. Undersökningens resultat visar att vanliga uppfattningar stämmer delvis: studenterna anser bland annat att människor ofta har felaktiga uppfattningar om översättarens yrke, vilket är en av orsakerna till att översättarnas sakkunskap inte uppskattas utanför arbetsområdet. (Ruokonen 2014:48–51.)

Även Helle V. Dam och Karen Korning Zethsen (2008) har undersökt översättarens status. Dam & Zethsen har också tagit reda på om statusen är så låg som det påstås. I undersökningen intervjuades en grupp av professionella översättare. Resultaten visar att även om de intervjuade översättarna är relativt prestigefyllda, uppskattar de yrkets status lägre än förväntat. (Dam & Zethsen 2008:93.)

Esa Penttilä (2013) har forskat i översättarens synlighet i recensioner av översatta böcker. Penttilä har gått igenom materialet och klassificerat alla hänvisningar till översättningar och översättare som översätter till finska i följande kategorier enligt språkbruket och dess ton: positiv, neutral och negativ. Materialet har betraktats både kvalitativt och kvantitativt utgående från dessa kategorier. De kvantitativa resultaten av undersökningen tyder på att översättarens arbete får synlighet i media, till skillnad från den allmänna förväntan. Översättaren är nämnd i 79,9% av bokrecensioner av översatta böcker. I bokrecensionerna uttrycker språkbruket en positiv attityd mot översättare (Penttilä 2013: 273–279.)

I sin avhandling pro gradu har Toni Nummela (2020) undersökt översättarens och översättningens synlighet i nyhetstexter och bilden som nyheterna förmedlar om branschen i Finland och i Sverige. Nummela har bildat analyskategorier (positiv, negativ, neutral) materialbaserat. Resultaten visar att det allmänna intrycket av översättare är till största delen neutralt i Sverige. Inga tydliga resultat om

översättarens synlighet i Finland kom fram för de undersökta texterna fördelade sig jämt mellan analyskategorierna positiv, negativ och neutral. (Nummela 2020:51.)

2 Teoretisk referensram

Undersökningens teoretiska referensram grundar sig på översättningssociologi. Först ger jag en kort översikt över översättningssociologi och därefter redogör jag för några centrala översättningssociologiska begrepp som är viktiga för min avhandling. Utöver de översättningssociologiska begreppen använder jag mig av diskursanalys och dess begrepp som stöd vid analysen. Jag presenterar diskursanalysens nyckelbegrepp i avdelning 2.2.

2.1 Översättningssociologi

Wolf (2007:1) konstaterar att översättandet och översättningar alltid är rotade i sociala kontexter. Sociologi har som mål att beskriva och förstå den sociala verkligheten och olika företeelser inom denna verklighet (Aro 1999:9). Eftersom översättning och översättaryrket är en del av den sociala verkligheten kan de också betraktas som sociologiska företeelser. Inom översättningssociologi ligger fokuset inte bara på översättningarna och faktorerna som eventuellt påverkar översättningsstrategier utan också översättaren själv och till exempel översättaryrkets sociala ställning.

Wolf (2007) tar upp sociologin av aktörer [min översättning] (sociology of agents) som kort sagt behandlar individer som är delaktiga i sociala processer. Med tanke på översättningsvetenskap betyder teorin att översättare och översättningsprocessen betraktas till exempel genom yrkessociologiska perspektiv. (Wolf 2007:14.) Utgående från den här teorin anser jag att också begreppen *översättarens synlighet* och *översättarens status* som jag använder i denna avhandling hänger ihop med sociologin av aktörer.

2.1.1 Översättarens status

Ruokonen (2013:327) konstaterar att *översättarens status* har åsidosatts i översättningsvetenskap trots dess centrala roll i översättandet. I sin artikel presenterar Ruokonen två definitioner av begreppet *översättarens status*. Enligt den första definitionen betyder status yrkets professionalisering, alltså att

det erkänns att yrket förutsätter specialiserat kunnande (Volti 2008:101–102, citerat efter Ruokonen 2013:328). Den andra definitionen innebär att status bestäms på basis av en social rangordning som betyder att uppfattningar om yrkets prestige definierar dess status (Treiman 2001:299).

Enligt Pym, Orrego-Carmona & Torres-Simón (2016) produceras översättarens status genom *sociala signaler* som visar översättarens pålitlighet. Exempel på sådana signaler kan vara erfarenhet, akademisk kompetens och olika bevis på pålitlighet som till exempel muntliga rekommendationer. Till skillnad från många andra yrken och tjänster är det översättarna själva som kontrollerar professionaliseringen inom översättningsbranschen. Den här självdefinieringen av professionalism grundar sig på det faktum att kunder ofta inte kan göra översättningen själva. Således förstår de inte översättningens verkliga värde och måste tolka det med hjälp av de ovannämnda sociala signalerna. (Pym m.fl 2016:33.)

Dessa definitioner av översättarens status hjälper mig att analysera hur till exempel signaler av professionalism syns i språket som används i texter och hur de bidrar till att bygga olika diskurser om översättare.

2.1.2 Översättarens synlighet

Koskinen (2000) nämner tre typer av visibilitet eller synlighet som översättaren kan ha: textuell visibilitet, paratextuell visibilitet och extratextuell visibilitet [mina översättningar]. *Den textuella visibiliteten* betyder hur översättaren syns i den översatta texten. *Den paratextuella visibiliteten* betyder hur översättaren syns utanför den översatta texten, till exempel i form av kommentarer som översättaren ger om texten. *Den extratextuella visibiliteten* handlar om översättandets sociala omfattning, alltså sådana aspekter som inte gäller texten. Koskinen påpekar också att idén om extratextuell synlighet har använts för att få mer publicitet för yrket. (Koskinen 2000:99.) Av dessa typer av synlighet är den extratextuella visibiliteten relevantast i min studie och i alla översättningssociologiska studier som behandlar översättarens sociala ställning.

Synlighet lyfts också fram som en del av översättarens status i Dam & Zethsens (2008) undersökning. I undersökningen utredas översättarens status med hjälp av en tidigare studie om yrkesmässig status. I denna studie betraktas yrkesmässig status med hjälp av fyra kategorier: 1) hög lön, 2) en hög utbildningsnivå, 3) synlighet/berömmelse och 4) makt/inflytande. Enligt studien påverkade de här aspekterna yrkets status i Danmark år 2006. (Nyrup Madsen 2006, citerat efter Dam & Zethsen

2008:74–75.) Av de här kategorierna hänger den tredje kategorin om synlighet/berömmelse mest ihop med översättarens synlighet. Visibilitet eller synlighet är en väsentlig aspekt av analysen eftersom det hur ett yrke syns i media definierar på ett avgörande sätt hurdana diskurser som formas. Vid min analys betraktar jag hur visibilitet i dess olika former syns i materialet och hur den påverkar diskurserna antingen som en statusförsvagande eller -förstärkande faktor.

2.2 Diskursanalys

I den här avdelningen redogör jag för de diskursanalytiska begrepp som stödjer analysen. I korthet behandlar diskursanalys förhållandet mellan språket och omvärlden. Språket och dess förmåga att både beskriva och bilda den sociala verkligheten utgör kärnan av diskursanalys. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016:21.)

2.2.1 Språkets konstruktivitet

Idéen om *språkets konstruktivitet* framhäver att språket inte bara beskriver den sociala världen utan också bildar och ordnar den. Allmänna uppfattningar om olika företeelser *konstrueras* med hjälp av språket. Det vill säga att företeelserna får sin betydelse genom språkbruket. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016:21.) Språket kan alltså inte ses som ett neutralt sätt att beskriva världen för även skenbart neutrala ord kan innebära dolda betydelser och antaganden. Diskursanalys strävar efter att synliggöra dessa konstruktioner. (Fairclough 1992:41.)

Vid min analys hjälper begreppet *konstruktivitet* att visa hur språkbruket i texterna konstruerar bilden på översättaryrket och översättning. Att förstå språkets konstruktiva karaktär är också relevant för att man ska kunna betrakta översättaryrket och dess sociala ställning som produkter av språkbruket.

2.2.2 Betydelsesystem och diskurser

I diskursanalys betraktas språket också som en del av *betydelsesystem*. Den teoretiska utgångspunkten av begreppet är att betydelser utformas i förhållande till varandra. Detta betyder att den allmänna förståelsen av till exempel färger grundar sig på de ömsesidiga skillnaderna mellan färgerna. (Culler 1982:25, citerat efter Jokinen m.fl. 2016:21.) När det gäller översättaryrket kan detta betyda till

exempel att den allmänna uppfattningen om yrket bildas genom komplexa betydelsenyanser och skillnader jämfört med andra yrken.

De olika betydelsystemen kan också kallas *diskurser*. Enligt Jokinen m.fl. är en diskurs ett system av betydelser som å ena sidan byggs av den sociala verkligheten och å andra sidan bidrar till att bygga den. Detta betyder att diskurser produceras och *reproduceras* i sociala kontexter. (Jokinen m.fl. 2016:26–29.) Att diskurser reproduceras betyder att vissa uppfattningar som handlar till exempel om identiteter eller föreställningar förstärks och blir vedertagna i och med olika sociala praxis. Diskurser kan också ändras eller *transformeras* genom dessa praxis. (Fairclough 1992:65.) *Sociala praxis* kan hänvisa till många olika aspekter av samhället där diskurser kan betraktas. Journalism är en typ av social praxis. (Fairclough 1992:66–67.) I denna avhandling presenterar jag således diskurser om översättaryrket som kan identifieras i materialet och redogör för de olika sätt på vilka diskurserna reproduceras genom språkbruket och delvis genom innehållet.

2.2.3 Ideologiska konsekvenser

Språkbruket kan ha ideologiska konsekvenser. Ideologiska konsekvenser handlar om sambandet mellan diskurser och makt. Den här synpunkten betonar diskursanalys som ett verktyg för att analysera olika samhällsliga problem. En central idé är att språkbruket kan ha positiva och negativa konsekvenser – det kan till exempel upprätthålla ojämlikhet. (Jokinen m.fl. 2016:38.) Det är viktigt att förstå språkbrukets ideologiska konsekvenser i denna avhandling därför att begreppet hänger ihop med översättarens sociala ställning. Genom att betrakta tidningstexter kan man få information om hur språkbruket i texterna påverkar yrkets sociala ställning.

3 Analys av texter

I det här kapitlet presenterar jag kategorierna och analyserar språkbruket och innehållet i texterna i de olika kategorierna med hjälp av exempel. Varje kategori representerar alltså någon diskurs. Dessutom påpekar jag om analysexemplet inom en viss diskurskategori har en positiv eller en negativ ton på basis av språkbruket och innehållet. De positiva exemplen kan ses som faktorer som förstärker yrkets status, och de negativa exemplen försvagar det. Diskurskategorierna är: 1) översättning är nödvändig och värd resurser 2) översättning är krävande arbete och 3) översättare är yrkeskunniga. Diskursanalys och att analysera språkbruket i allmänhet kan ofta vara svårt eftersom texterna kan

vara flertydiga. För att tydliggöra kategorierna och motivera varför jag har valt att placera exemplen i respektive kategori måste jag förklara hur kategorierna utesluter varandra.

Exemplen i den första kategorin (översättning är nödvändig och värd resurser) innehåller språkbruk som på ett eller annat sätt bildar en diskurs om översättning som ett yrke som förtjänar resurser och som behövs i samhället. En positiv inställning till yrket kan i den här kategorin visa sig på direkta sätt genom ordval eller i hur det skrivs om att använda översättningstjänster. Likaså kan en negativ inställning till yrkets viktighet visa sig i språkbruk eller innehåll som uttrycker en nedvärderande attityd mot användningen av översättningstjänster. Exemplet klassificerade i den andra kategorin (översättning är krävande arbete) behandlar hur svårt eller lätt det är att översätta. Exemplet på en positiv inställning bygger upp en diskurs om översättning som ett krävande yrke som görs bäst av professionella översättare medan exemplen på en negativ inställning tyder på att nästan vem som helst kan översätta.

Exemplen i kategorierna 1 (översättning är nödvändig och värd resurser) och 2 (översättning är krävande arbete) kan överlappa varandra särskilt när det gäller de negativa exemplen, men de primära kriterierna för klassificering är att de negativa exemplen i kategori 1 tyder mest på att översättning inte är värd resurser medan de negativa exemplen i kategori 2 bygger diskursen om översättning som någonting som vem som helst kan göra.

Den tredje kategorin (översättare är yrkeskunniga) behandlar diskursen om översättarnas yrkeskunnighet, alltså hur kompetenta eller inkompetenta översättare anses vara på basis av hur det skrivs om översättningarnas kvalitet. Exemplet som signalerar en positiv attityd mot översättarnas yrkeskunnighet har ofta språkbruk som uttrycker beröm för översättningens kvalitet. De negativa exemplen innehåller ofta subtil kritik mot de översatta texterna.

3.1 Översättning är nödvändig och värd resurser

I den här delen analyserar jag de exempel i den första kategorin som handlar om översättaryrkets nödvändighet och diskurser som konstrueras när det skrivs om användning av översättningstjänster.

3.1.1 De positiva exemplen

I en text reproducerar språkbruket en diskurs som på ett allmänt plan representerar översättningen som ett nödvändigt och viktigt yrke som behövs i samhället. Den här attityden konstrueras med hjälp av ordval som används för att beskriva yrket, såsom 'central roll' och 'viktigt' (se ex. 1). Även ordvalet 'doldis' som används om översättare i exempel 1 bygger upp en positiv bild på yrkets viktighet. I det här fallet är det översättarna själva som har förstått hur viktigt deras arbete är (se ex. 1). Den här iakttagelsen har också en koppling till studien av Pym m.fl. (2016:33) och idén om att översättarna själva kontrollerar professionaliseringen inom branschen.

- (1) Översättarna är den offentliga förvaltningens doldisar. När coronaviruset kom jobbade de nästan dygnet runt. [...] Alla översättare har insett vilken central roll vi har och hur viktigt vårt jobb är. [...] kvinnan som översatte många av lagarna till svenska i rasande takt [...] (*Åbo Underrättelser* 3.9.2020.)

En vanligare och en mer djupgående aspekt av diskursen om översättning som ett viktigt arbete gäller användningen av översättartjänster och vad det skrivs om det. Texter som nämner vissa stora och små bolag som har valt att använda översättningstjänster förstärker yrkets status (se ex. 2, 3 och 4). I exempel 2 som handlar om översättningsfel gjorda av en automatisk översättningsfunktion på VR:s webbsidor nämns det ändå att även översättningar gjorda av mänskliga översättare är tillgängliga. Att det i media skrivs om användning av översättningstjänster förstärker yrkets status eftersom det befäster översättning som en nödvändig sak som behövs i många samhällsliga områden. I exempel 3 konstateras det att en sjukkasse också kommer att verka på svenska och att kassamöten tolkas till svenska. Även om det i det här fallet talas om tolkar i stället för översättare producerar den här hänvisningen till översättningstjänster också en positiv diskurs om yrkets viktighet.

Som sidanmärkning måste det påpekas att det nämns att VR:s egen personal också deltar i översättningen, vilket betyder att exemplet delvis bildar en diskurs om översättning som arbete som inte är krävande och som möjligtvis också kunde kategoriseras som ett negativt exempel i kategori 2 (se ex 2).

- (2) Om man använder den här funktionen är det Google som översätter texten på sidan eller på biljetten. Och de översättningarna är ju inte alltid så lyckade [...] man kan använda VR:s egna översättningar genom att välja språk på sajten. Innehållet är översatt av människor, både av VR:s egen personal och utomstående översättningsbyråer. (*Österbottens Tidning* 9.5.2021.)

- (3) Förra hösten tog styrelsen beslutet att sjukkassan ska verka även på svenska. I praktiken betyder det att så gått som all information också översätts till svenska, och att kassamöten [...] tolkas till svenska. (*Österbottens Tidning* 10.9.2021.)
- (4) Manualerna översätts ofta till tiotals olika språk. Citec köper översättningstjänster utifrån. [...] - Engelska är det viktigaste språket. Vi har ett stort antal underleverantörer som vi köper översättningstjänster av. (*Vasabladet* 5.10.2021.)

3.1.2 De negativa exemplen

Fastän den allmänna diskursen förefaller till stor del vara att översättningsarbetet är viktigt och värt resurser, finns det några texter där antingen textens innehåll eller språk tyder på en mer likgiltig hållning till yrkets viktighet. Den nedvärderande attityden syns och bildas mest i hur och vad det skrivs om att använda och investera resurser i översättningstjänster. Exempelen visar att översättningstjänster ofta inte anses vara tillräckligt viktiga för att få nödiga resurser. I vissa fall produceras den här diskursen genom språkbruket (se ex. 5 och 6). Behovet av resurser för översättningstjänster kan anses underskattas i texterna eftersom översättning beskrivs med ordet 'onödigt' och det nämns att översättning 'kostar' (se ex. 5). Det nämns också rakt att översättning är för 'dyrt' (se ex. 6). Dessa är explicita sätt att reproducera diskursen som tyder på att översättningstjänster inte är tillräckligt viktiga för resurser.

- (5) [...] Om Helsingfors vill vara internationellt borde en del av stadens beslut och information vara på engelska. Men att översätta allting till engelska är onödigt. Så långt ska man inte gå och det kostar. (*HBL* 2.9.2021.)
- (6) Vi har fått frågor om vi kunde översätta vår webbplats till svenska också, men det är tyvärr för dyrt för oss. (*Vasabladet* 27.11.2020.)

Texter som producerar en negativ diskurs om yrkets viktighet kan också göra det utan att direkt konstatera att översättning är för kostsam (se ex. 7, 8 och 9). Dessa exempel handlar om situationer där en icke-översättare är tvungen att översätta. I exempel 7 nämns det att en tonåring måste översätta dokument för sin arbetsinvandrapappa, och exempel 8 beskriver en läkarmottagning där en närstående måste översätta eftersom läkaren är finskspråkig och patienten är svenskspråkig. Det skrivs också om en tvåspråkig arbetsplats som förutsätter översättning eller tolkning även om man inte är översättare (se ex. 9). Troligen anser textens skribent inte själv att amatöröversättning är en bra sak, men dessa exempel visar ändå att amatöröversättningar är så pass vanliga att de relativt ofta nämns i media. Innehållet kan uttrycka en neutral inställning, såsom i exempel 9 där det bara nämns

att övrig personal på arbetsplatsen hjälper att översätta och tolka. Innehållet kan ändå också uttrycka kritik mot de bristande översättningstjänsterna för invandrare och dålig tjänst som patienten får på grund av att en professionell översättare inte används (se ex. 7 och 8). I båda exemplen nämns det att dessa amatöröversättare måste 'försöka' översätta, och det här ordvalet betyder att amatöröversättare ofta inte kan översätta tillräckligt bra och på så sätt kanske reproducerar diskursen som framhäver att professionella översättare egentligen behövs. Det är komplicerat att klassificera exempel 8 och 9 i någon av kategorierna för å ena sidan kritiserar de hur vanligt användning av amatöröversättare är men å andra sidan reproducerar de diskursen om att professionella översättare inte används. Jag har ändå valt att klassificera exemplen i den här kategorin eftersom de visar att ju mer det skrivs om amatöröversättning utan tydlig kritik, desto mer normaliseras användningen av amatöröversättare i stället för professionella översättare. Detta försvagar yrkets status.

- (7) Hon lyfter fram det fina arbetet som staden redan gjort men anser att det behövs mer insatser för att få arbetsinvandrarna integrerade [...] Som dotter till två arbetsinvandrare vet hon vad hon talar om, och berättar att hon som tonåring var tvungen att försöka översätta FPA-blanketter åt sin pappa. (*Syd-Österbotten* 17.6.2021.)
- (8) En annan avdelning har konsulterats i samband med utskrivningen, en helt finskspråkig läkare instruerar och diskuterar med den helt svenskspråkiga patienten, den närstående försöker översätta. (*Vasabladet* 14.10.2021.)
- (9) När det gäller läkarna är det delvis en språkfråga. Det kanske är en tröskel att komma till Vasa där man ska jobba på två språk. [...] Det här har man försökt avhjälpa genom att stödja de läkare som inte kan svenska eller finska fullständigt. Övrig personal hjälper till att översätta och tolka. (*Vasabladet* 21.5.2021.)

3.2 Översättning är krävande arbete

En aspekt av översättandet som lyfts fram i många texter är att arbetet är krävande. I dessa texter konstruerar språkbruket eller innehållet en diskurs om översättning som ett krävande jobb.

3.2.1 De positiva exemplen

Språkbruket i vissa texter behandlar det kunnande som arbetet förutsätter. Tonen i dessa texter kan sägas vara positiv eftersom det betonas att yrket kan vara svårt och att översättning borde göras av professionella översättare. I en artikel beskrivs översättning med ordet 'konst' som kan tolkas betyda att översättning förutsätter skicklighet (se ex. 10). Det nämns också att översättning inte är lätt och

att det är mycket krävande arbete (se ex. 10 och 11). Dessutom beskrivs översättning som 'kunskapsintensiv' (se ex. 12) vilket betyder att yrket förutsätter hög utbildning. Detta språkbruk tyder på att de undersökta artiklarna bildar en diskurs om översättning som ett krävande yrke. Språkbruket förstärker således yrkets status. En statusuppbyggande signal som det här språkbruket representerar kunde vara till exempel akademisk kompetens som nämns i Pym m.fl. (2016:33).

I exempel 14 tolkar författaren och översättaren Märten Westö att hans förmåga att förstå vad en bra text är får sin förklaring av att han har gjort många översättningar. Det beskrivs hur översättaren lär sig se på textens behov, och ordvalet 'lära' konstruerar en uppfattning om översättning som någonting som kräver övning och skicklighet. Det här bidrar till diskursen om den yrkeskunniga översättaren som har speciella språk- och textkunskaper. Här kan man också märka att det är översättaren själv som betonar yrkets krav och på så sätt förstärker yrkets professionalisering, vilket på samma sätt som några exempel i avdelning 3.1.1 hänger ihop med observationen i Pym m.fl. (2016:33) om att översättarna själva kontrollerar yrkets professionalisering.

En annan aspekt av diskursen om översättning som krävande arbete framhäver att översättning också kan vara krävande när det gäller tidtabeller (se ex. 13). I detta exempel betonas det till exempel att översättare måste kunna jobba snabbt eller "i rasande takt". Ordvalet betonar samtidigt arbetets stränghet och presenterar yrket i ett positivt ljus. (Se ex. 13.) Det här språkbruket kan möjligtvis förbättra översättarens status och professionalisering genom att fästa uppmärksamhet på det stränghet som arbetet innebär. En annan statusuppbyggande signal som således kan tolkas vara närvarande är positiv synlighet.

(10) Så ja, översättningen är en konst [...] och nej, översättning är inte lätt. (*HBL* 5.4.2019.)

(11) [...] Som lagöversättare har hon fått som uppgift att översätta juridiska texter och myndighetstexter. [...] -Det är inte lätt. Dylik översättning är mycket krävande. Det ska vara punkt och pricka och man kan inte tycka och tro någonting själv. (*Syd-Österbotten* 19.12.2020.)

(12) [...] som även omfattar kunskapsintensiva yrken som översättare [...] (*HBL* 2.9.2021.)

(13) [...] kvinnan som översatte många av lagarna till svenska i rasande takt [...] (*Åbo Underrättelser* 3.9.2020.)

(14) [...] Men språket i min nya bok är säkert mest präglad av alla översättningar jag har gjort. Som översättare lär man sig se på textens behov av stramhet och form. (*HBL* 27.8.2021.)

Språkbruket som producerar diskursen om översättning som krävande arbete visar sig också i hur det talas om maskinöversättningens brister och översättningsfel gjorda av amatöröversättare (se ex. 15, 16 och 17). Exempel 15 handlar om översättningsfel gjorda av en automatisk översättningsfunktion på VR:s webbsidor. Uttrycket 'inte alltid så lyckade' konstaterar relativt explicit hur bristande översättningar utförda av amatöröversättare kan vara. På så sätt betonar texten också hur krävande översättning kan vara. I exempel 16 och 17 talas det om ett översättningsfel i räddningsmyndigheternas varningsmeddelande. Att översättningsfelet beskrivs med orden 'allvarlig' och 'klantig' och karaktäriseras till och med som en 'fråga av liv och död' signalerar att översättandet anses vara krävande eftersom bristande översättningar gjorda av amatöröversättare – som en räddningsmyndighet i exempel 16 – kan leda till allvarliga missförstånd. Samma diskurs syns också i en insändare där en gammal man kritiserar vårdpersonalen på grund av att "de är för dåliga att översätta hans brev". Med ordvalet 'dålig' bildas det en diskurs om översättning som krävande arbete för det visar att amatöröversättare ofta inte kan översätta tillräckligt bra. (Se ex. 18.) Exemplet betonar att översättningar gjorda av amatöröversättare ofta är bristfälliga eftersom det är svårt att översätta. På så sätt producerar exemplet diskursen om översättning som krävande arbete som förutsätter akademisk kompetens som är en statusuppbyggande signal som Pym m.fl (2016:33) nämner i sin undersökning. Dessutom är exemplet positiv synlighet för professionella översättare. Positiv synlighet förstärker också yrkets status enligt Dam & Zethsens (2008:74–75) undersökning.

- (15) Om man använder den här funktionen är det Google som översätter texten på sidan eller på biljetten. Och de översättningarna är ju inte alltid så lyckade [...] man kan använda VR:s egna översättningar genom att välja språk på sajten. Innehållet är översatt av människor, både av VR:s egen personal och utomstående översättningsbyråer. (*Österbottens Tidning* 9.5.2021.)
- (16) [...] Han är medveten om att felöversättningen är ett rätt allvarligt misstag. [...] Myndigheten som utfärdar meddelandet har en skyldighet att se till att texterna stämmer överens [...] (*HBL* 30.7.2021.)
- (17) [...] Samma principer gäller även fallet med det klantigt översatta varningsmeddelandet om branden i Kalajoki. [...] Alla torde veta att det inte går att förlita sig på Google translate och liknande. I sådana sammanhang kan det vara fråga om liv och död. (*Österbottens Tidning* 4.8.2021.)
- (18) Vem ska översätta brev från sjukhuset när man ej kan finska? Vårdpersonalen i min kommun är för dåliga att översätta mina brev. Finlandssvenskar har inte några rättigheter att få hjälp med språk eller översättning. Är en gammal man med inga anhöriga kvar. Jag behöver hjälp. (*Österbottens Tidning* 5.10.2021.)

3.2.2 De negativa exemplen

Den negativa diskursen om hur krävande yrket är bildas i de undersökta texterna endast genom innehållet. Dessa texter antyder att översättning är lätt och att det kan göras av amatöröversättare. Det nämns till exempel en situation där en ungdomssekreterare hjälper med översättningar och en annan situation där en författare själv översätter sin bok till svenska (se ex. 19 och 20). Igen är det inte språkbruket som producerar diskursen, utan innehållet. Amatöröversättningar förefaller vara relativt vanliga, och de kritiserar inte håller i tidningstexterna. En vedertagen uppfattning är att det är lätt att översätta om man bara behärskar båda språken. Dessa texter som inte kritiserar amatöröversättningar normaliserar och reproducerar diskursen om att översättningsarbetet är enkelt. Även i exempel 21 där en person kommenterar ett översättningsfel finns det en sarkastisk ton och det antyds att i princip vem som helst som kan svenska kan översätta ett par ord rätt. Även om språkfelet kritiserar och det nämns att översättare kanske borde ha använts, reproducerar kommentaren ändå diskursen om att översättning inte är så krävande. Dessa exempel försvagar yrkets status, för de nedvärderar akademisk kompetens som Pym m.fl (2016:33) nämner som en av statusuppbyggande signaler för översättare.

(19) [...] Det blev ett riktigt språkbad. Mycket fick gå på engelska. Jag är med och översätter om det blir svårt att hänga med på de olika språken, säger ungdomssekreteraren Pirjo Nylund [...] (*Syd-Österbotten* 14.9.2021.)

(20) Johannes Ekholm har precis blivit klart med sin roman *Karmacoma* som kommer ut våren 2022. Det blir den första romanen som han själv översätter till svenska [...] (HBL 18.7.2021.)

(21) [...] om det nu är SÅ dyrt med översättare, känner man ingen svenskspråkig som kunde översätta två ord rätt? (*Åbo Underrättelser* 27.10.2020.)

3.3 Översättarna är yrkeskunniga

En annan diskurs som produceras och reproduceras i flera artiklar presenterar översättare som yrkeskunniga experter.

3.3.1 De positiva exemplen

Språkbruket i artiklar beskriver ofta översättare och deras skicklighet på en positiv ton, vilket kan anses ha uppbyggande ideologiska konsekvenser för yrkets sociala ställning. Översättningar och översättare beskrivs till exempel med positiva ord som 'elegant', 'genialisk' och 'fantastisk' (Se ex.

22, 23 och 25.) Översättare beröms för deras 'tonsäkerhet' och förmågan att sätta 'kallt och sakligt detaljer på plats' (se exemplen 24 och 26). Allt som allt förstärker den här positiva diskursen översättarens status och yrkets professionalisering. Ordvalen som konstruerar en positiv diskurs om översättarnas skicklighet kan också här ses som statusuppbyggande sociala signaler som Pym m.fl. (2016:33) nämner i sin undersökning. Med andra ord signalerar språkbruket i många artiklar om yrkesmässig pålitlighet och på så sätt förbättrar det yrkets status. Ytterligare stämmer dessa observationer överens med resultaten av Esa Penttiläs (2013) forskning om bokrecensioner av översatta böcker och språkbruket som uttrycker en positiv attityd mot översättare.

(22) Den eleganta översättningen av Zoologipoesi till svenska har gjorts av Annika Sandelin. (*HBL* 5.11.2020.)

(23) [...] som översättarna har varit genialiska på att överföra till svenskan [...] (*HBL* 3.3.2019.)

(24) Här är översättaren Linda Östergaards tonsäkerhet givetvis av största betydelse. (*HBL* 25.10.2020.)

(25) Inger Johansson bedömer jag, utan att kunna rumänska, att är en fantastisk översättare. (*HBL* 29.12.2019.)

(26) [...] också språket är strävt och realistiskt. David Vikgrens svenska översättning sätter kallt och sakligt alla detaljer på plats. (*HBL* 10.7.2019.)

3.3.2 De negativa exemplen

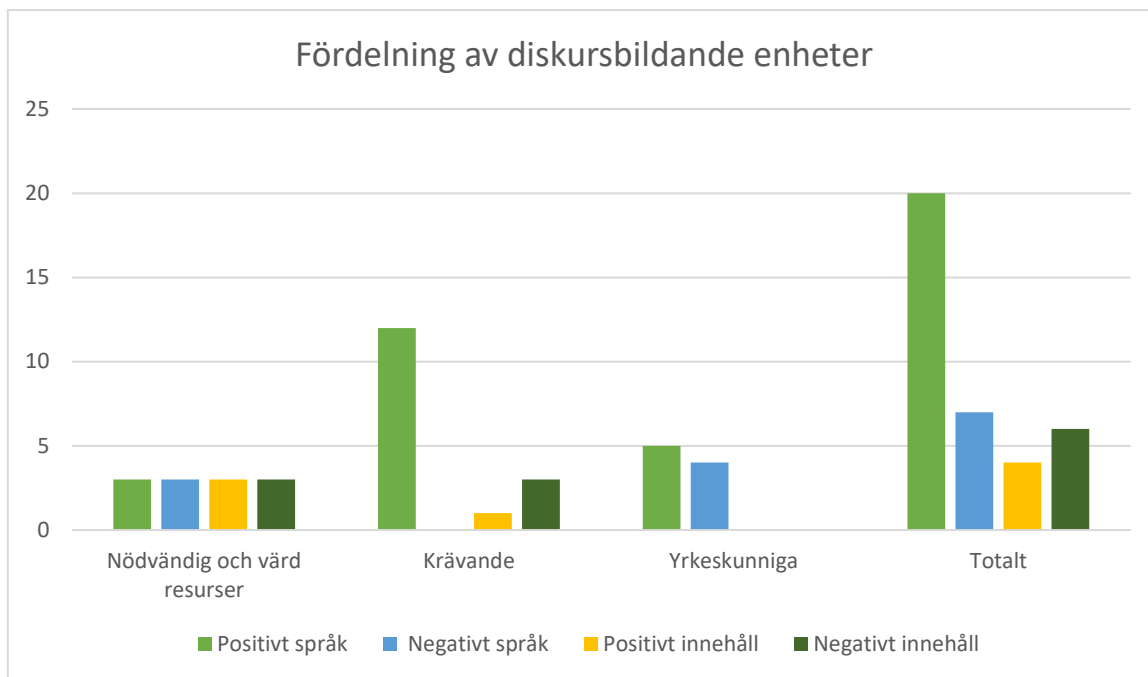
Det finns också artiklar där översättarens ordval i översättningen och översättningens kvalitet kritiserar. I dessa fall är kritiken oftast i form av förbättringsförslag och således relativt subtil. Kritiken kommer fram i och med ordvalen som 'kanske' eller ordval som inte beskyller översättaren för att vara dålig utan uttrycker vad journalisten själv har problem med eller vad man skulle ha översatt på ett annat sätt. Det syns till exempel i ordvalet 'jag' som skribenten använder för att kritisera översättningen (se ex. 27, 28 och 29). Kritiken mot översättningens kvalitet kan ändå också vara mer bitande. Översättningen beskrivs med de negativa orden 'irritationsmoment' och 'inkonsekvent'. (Se ex. 29.) Allt som allt kritiserar översättarnas yrkeskunnighet ändå på diskreta sätt och så sällan att kritiken kanske inte försvagar yrkets status på något betydligt sätt.

- (27) Vit skörhet – därför är det så svårt att tala om rasism, heter Robin Di Angelos bok som just har kommit på svenska. ”Ömtålighet” hade kanske varit en bättre översättning eftersom skörhet väcker medlidande [...] (HBL 28.1.2021.)
- (28) [...] Maria Stepanova är en strålande stilist vilket också översättaren Nils Håkanson lyckas förmedla (trots att jag här har svårt för ”kompis” i stället för vän, väninna). (HBL 5.5.2019.)
- (29) Hanna Lahdenperäs översättning har flyt men dras med små irritationsmoment. Här och där anar man en finsk ordföljd bakom texten, och översättningarna av finska realia är ibland inkonsekvent. [...] Teiniliitto har översatts med tonårsförbundet, när ett beskrivande uttryck skulle vara det finska skolungdomsförbundet. (Österbottens Tidning 9.9.2020.)

4 Resultat

Utgående från materialet har jag hittat tre diskurser som språkbruket och innehållet i texterna producerar, och inom respektive diskurskategori analyserade jag de positiva (statusuppbyggande) och negativa (statusförsvagande) exemplen. Diskurserna som jag hittade är 1) översättning är nödvändig och värd resurser 2) översättning är krävande och 3) översättare är yrkeskunniga.

Med utgångspunkt i analysen är språkbruket och innehållet gällande översättaryrket och översättning för det mesta positiva. Jag analyserade totalt 37 analysenheter, varav 27 enheter gäller språkbruket, alltså ord och längre fraser. 10 enheter gäller innehållet i texter, alltså tematiska drag i texterna som bildar en viss diskurs. Det finns totalt 20 enheter som representerar positivt språkbruk och 7 som representerar negativt språkbruk. Däremot finns det 4 enheter som representerar positivt innehåll och 6 enheter som representerar negativt innehåll. Följande figur visar fördelningen av diskursbildande enheter i varje kategori (se figur 1).

Figur 1. Fördelningen av positivt och negativt språkbruk och innehåll i varje kategori.

Som framgår av figuren ovan finns det inga avgörande resultat i kategori 1 (översättning är nödvändig och värd resurser) för det finns ett jämnt antal analysenheter. Det finns alltså 3 enheter som klassificeras som positivt språk, 3 enheter som klassificeras som negativt språk, 3 enheter som klassificeras som positivt innehåll och 3 enheter som klassificeras som negativt innehåll.

De diskursbildande enheterna i kategori 2 (översättning är krävande arbete) är mestadels positiva, särskilt när det gäller språkbruket. Det finns 12 enheter som representerar positivt språkbruk och 1 exempel som representerar positivt innehåll. Det finns inga enheter på negativt språkbruk som kritiserar yrkets stränghet. De negativa statusförsvagande enheterna i kategori 2 är endast i form av negativt innehåll, varav det finns 3 enheter. Detta är ett framträdande resultat eftersom negativt språk är mer vanligt i kategori 3 (översättare är yrkeskunniga). Negativt innehåll betonas således på ett betydande sätt i kategori 2 jämfört med de andra kategorierna.

I kategori 3 (översättare är yrkeskunniga) är antalet analysenheter som representerar positivt språkbruk det högsta. Det finns 5 enheter på positivt språkbruk. Fördelningen är ändå relativt jämnt för det finns 4 enheter som representerar negativt språkbruk. I den här kategorin hittade jag inte några innehållsliga diskursbildande enheter, troligen på grund av att många exempel är från bokrecensioner

där fokuset ligger på texternas kvalitet och inte till exempel användning av professionella översättare eller översättaryrkets stränghet.

Allt som allt finns det mest enheter som bildar positiva diskurser. Positivt språkbruk är det vanligaste medan positivt innehåll är det ovanligaste. Sammanlagt är antalet enheter som representerar negativt språk högre än antalet negativt innehåll. Ett framträdande resultat är att i kategori 2 (översättning är krävande arbete) bildas den negativa diskursen endast genom negativt innehåll, inte negativt språkbruk. Detta kan betyda att yrkets status förstärks direkt genom språkbruket men försvagas däremot på mer implicita sätt genom innehållet som publiceras – negativt innehåll i tidningstexter försvagar yrkets status därför att det till exempel normaliserar användningen av amatöröversättare i stället för professionella översättare. I alla fall finns det ändå inte så mycket negativt språkbruk eller innehåll överhuvudtaget i de analyserade texterna.

5 Sammanfattning och diskussion

Syftet med den här avhandlingen har varit att forska i språkbruket och innehållet i svenskspråkiga tidningstexter. Som metoder har jag använt diskursanalys och innehållsanalys. Jag har betraktat ämnet med hjälp av följande forskningsfrågor:

1. Med vilka ord eller längre fraser eller med vilket tematiskt innehåll beskrivs översättaren eller översättningen i texterna?
2. Vilka diskurser om översättaryrket eller översättningen bildar språkbruket och innehållet?

Resultaten visar att språkbruket är märkbart ofta positivt. En framträdande observation är att de negativa diskurserna oftare bildas med hjälp av innehållsliga drag i stället för språkbruket i kategori 2, även om negativt språkbruk i det hela var det vanligaste när det gäller de negativa diskursbildande enheterna. Jag kunde kanske förvänta mig att översättaryrket och översättning till största delen skulle presenteras i ett positivt ljus. Det som var överraskande i resultaten rör sig om de negativa diskursbildande enheter och sätten på vilka de negativa diskurserna om översättning bildas. Amatöröversättning och investering av resurser i översättningstjänster är en klar trend i materialet, och det var både fascinerande och mödosamt att tolka denna observation och analysera observationerna inom ramen för avhandlingen.

Det finns några observationer i analysen som hänger ihop med tidigare forskning. Till exempel resultaten av Esa Penttiläs (2013) forskning om bokrecensioner och berömmande språkbruk om översättare verkar stämma också i den här avhandlingen när det gäller kategori 3, även om materialet inte är lika fullständigt. Dessutom har det varit intressant att märka hur idéer som presenteras i Pym m.fl (2016) syns i mitt material. Jag har betraktat framför allt hur de olika statusuppbyggande sociala signaler som nämns i Pym m.fl (2016) syns i materialet. Dessutom har jag observerat hur idén att översättare själva kontrollerar yrkets professionalisering syns i materialet. Det här visar sig i några av de analyserade texterna där det är själva översättaren och inte någon utomstående person som kommenterar yrkets viktighet och stränghet på något sätt.

En stor utmaning i avhandlingen har varit att hitta tillräckligt med lämpligt material. För det första skrivs det inte så mycket om översättning i allmänhet, och texter där översättning skrivs om på sådana sätt som är givande och intressanta ur diskursanalysens synvinkel är mer sällsynta. Resultaten av analysen är således inte så trovärdiga som de kunde vara om analysmaterialet var mer omfattande. En lösning till det här problemet skulle kanske ha varit att fokusera endast på en eller två kategorier som frambringar en mer djupgående språkanalys, såsom i kategori 2 (översättning är krävande arbete), eller att utvidga materialvalet på något sätt.

Metodvalet är eventuellt osedvanligt, men å andra sidan kompletterar diskursanalys och innehållsanalys varandra och möjliggör en mer komplex analys. Genom att också analysera aspekterna som inte visar sig i språkbruket har det varit möjligt att fördjupa analysen även om materialet var otillräckligt. I vissa avseenden har jag alltså varit tvungen att också ta med de diskursbildande enheter som inte berör språkbruket för att få en mer djupgående och mångsidig analys. Det är inte endast språkbruket utan också andra innehållsliga drag – till exempel de teman och företeelser som behandlas i tidningar regelbundet – som påverkar hur diskurserna bildas. De innehållsliga dragen är särskilt betydande när det gäller de negativa aspekterna av diskurserna, kanske eftersom det helt enkelt inte skrivs så mycket negativt om översättare och översättning.

Problemet med detta blir ändå att de negativa kategorierna i synnerhet riskerar att bli lite konstgjorda eftersom det negativa innehållet i kategorierna inte är entydigt negativt. Ofta verkar det vara så att även sådana exempel som representerar en negativ diskurs om översättaryrket inte kritiserar direkt yrkets viktighet eller dess stränghet, utan snarare belyser de negativa konsekvenser som till exempel bristfälliga resurser eller nedvärdering av yrkets stränghet kan ha. Detta betyder att de innehållsliga exempel som bildar en negativ diskurs om översättaryrket eller översättning (särskilt i kategorier 1

och 2) inte heller representerar attityder som journalister eller insändarskribenterna har. Däremot försvagar exemplen yrkets status för de normaliserar till exempel användning av amatöröversättare i stället för professionella översättningstjänster genom att skriva om det. Att sådan verksamhet skrivs om regelbundet utan tydlig kritik kan tolkas som ett sätt att reproducera diskursen om att översättning inte behövs eller att det är lätt. Därför anser jag att de negativa kategorierna ändå erbjuder intressanta alternativa synvinklar på de exempel som behandlar språkbruket och som är entydigt positiva.

Det är svårt att fundera på orsakerna till att översättare och översättning inte brukar skrivas om på ett negativt sätt. Jag tror att en anledning är att tidningar och journalister inte vill publicera uppenbart negativa texter eller insändare som explicit ifrågasätter yrkets viktighet och den expertis som det kräver för det inte anses vara korrekt. För att ta reda på de egentliga negativa attityderna och diskurserna skulle det kanske vara bättre att forska till exempel i något forum på nätet där språket och attityderna inte regleras på samma sätt som i tidningar.

Oavsett problem med materialets knapphet och språkbrukets svårtydighet har den här undersökningen i sin helhet lyckats att ta reda på hur och vad det skrivs om översättaryrket och översättningen i svenskspråkiga tidningar. Diskurserna som jag hittade är fascinerande och förtjänar eventuellt vidare forskning, särskilt diskursen om yrkets stränghet. Det finns också andra möjliga diskurser som började gestalta sig under analysfasen eller som annars är relevanta men som ännu behöver utveckling. Det skulle till exempel vara intressant att ta reda på stereotypen om översättning som ett kvinnligt yrke och reda ut om den här stereotypen påverkar yrkets status.

Källförteckning

Primärmaterial

Berglund, Göran. Vem ska översätta? *Österbottens Tidning* 5.10.2021. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1792/291047/14>. (Hämtad 20.10.2021).

Djupsjöbacka, Tove. Ett pärlband av generationer i norr. *Hufvudstadsbladet* 10.7.2019. <https://epress.fi/>. (Hämtad 20.4.2021).

Ekman, Michel. I de hjälplösas värld – ett tidsvittne med underbar sensibilitet. *Hufvudstadsbladet* 25.10.2020. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1804/261546/32>. (Hämtad 10.11.2020).

Fjäder, Sture, Goran Arrius, Kari Sollien, Þórunn Sveinbjar-Nardóttir, Lars Qvistgaard. Från Airbnb till digitala plattformar för akademiker. *Hufvudstadsbladet* 2.9.2019. <https://epress.fi/>. (Hämtad: 3.8.2021).

Fogde, Sofie. Bristande svenska i myndigheternas varningsmeddelande. *Hufvudstadsbladet* 30.7.2021. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1804/285430/10>. (Hämtad 3.8.2021).

Forsman, Tom. Henriksson: Uppenbara brister hos nödcentraler. *Österbottens Tidning* 4.8.2021. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1792/285745/4>. (Hämtad 10.8.2021).

Granskog, Pamela. Översättning är en konst. *Hufvudstadsbladet* 5.4.2019. <https://epress.fi/>. (Hämtad 10.11.2020).

Hermans, Sandra. Nu ska de inta plats i fullmäktige. *Syd-Österbotten* 17.6.2021. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1793/282128/4>. (Hämtad 3.8.2021).

Holmlund, Sofia. Kimmo Sasi: Helsingfors borde locka rikssvenskar. *Hufvudstadsbladet* 2.9.2021. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1804/288327/4>. (Hämtad 8.10.2021).

Hällsten, Annika. Hyllad Zoologipoesi tävlar om Finlandia Junior. *Hufvudstadsbladet* 5.11.2020. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1804/262945/22>. (Hämtad 3.8.2021).

Hällsten, Annika. Márten Westö: ”Poesi behöver inte alltid vara seriöst”. *Hufvudstadsbladet* 27.8.2021. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1804/287822/28>. (Hämtad 8.10.2021).

Josefsson, Erika. ”Vit skörhet” är en strategi hos vita för att slippa tala om privilegier. *Hufvudstadsbladet* 28.1.2021. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1804/270136/20>. (Hämtad 3.8.2021).

Kemppainen, Elsa. Statsrådets översättare jobbade dag och natt under coronavåren – ”Jag får nästan kalla kårar när jag tänker på det”. *Åbo Underrättelser* 3.9.2020. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1767/255252/10>. (Hämtad 3.8.2021).

Långvik, Ann-Sofie. Nu får eleverna välja och vraka. *Syd-Österbotten* 14.9.2021. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1793/289250/2>. (Hämtad 8.10.2021).

Nygård, Sofia. Psykiatrin går fortfarande på knäna. *Vasabladet* 21.5.2021. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1827/279784/10>. (Hämtad 3.8.2021).

Otman, Henrik. Läkare, författare, politiker, pianist. *Österbottens tidning* 9.9.2020. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1792/256253/16>. (Hämtad 12.10.2021).

Rothberg, Isabella. Johannes Ekholm låter lyssnaren känna hur det är att bli uppäten. *Hufvudstadsbladet* 18.7.2021. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1804/284477/30>. (Hämtad 3.8.2021).

Rotkirch, Kristina. I efterdyningarna av nittonhundratalets spasmer. *Hufvudstadsbladet* 5.5.2019. <https://epress.fi/>. (Hämtad 20.4.2021).

Stenbacka, Björn. Citec söker ytterligare tjugo nya anställda. *Vasabladet* 5.10.2021. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1827/291049/12>. (Hämtad 12.10.2021).

Valtiala, Robin. Finurlighetens finurlighet. *Hufvudstadsbladet* 3.3.2019. <https://epress.fi/>. (Hämtad 10.11.2020).

Valtiala, Robin. Fritt fram att tappa bort sig. *Hufvudstadsbladet* 29.12.2019. <https://epress.fi/>. (Hämtad 3.8.2021).

Vasabladet 14.10.2021. Mellan två världar – en generation i kläm. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1827/291962/20>. (Hämtad 15.10.2021).

Wikstrom, Tina. ”Låter som en ordlek”. Facebook-kommentar från spalten ”På nätet”. *Åbo Underrättelser* 27.10.2020. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1767/261704/12>. (Hämtad 20.10.2021).

Åsmus, Karolina. Vasa fick ny butik för friluftsliv. *Vasabladet* 27.11.2020. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1827/265023/16>. (Hämtad 12.10.2021).

Österbottens Tidning 9.5.2021. Kauhava blev ”Fruktansvärd”. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1792/278766/2>. (Hämtad 3.8.2021).

Östman, Jeanette. Sjukkasnan Peko tvåspråkig. *Österbottens Tidning* 10.9.2021. Tillgänglig: <https://www.epress.fi/reader/issue/1792/289012/12>. (Hämtad 8.10.2021).

Sekundärlitteratur

Aro, Jari 1999. *Sosiologia ja kielenkäyttö: Retoriikka, narratiivi, metafora*. (Doktorsavhandling). Tampere: Tampereen yliopisto. Tillgänglig: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67229>. (Hämtad 28.10.2021).

Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 2016. *Diskurssianalyysi: teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino. Tillgänglig: <https://www.ellibslibrary.com/book/9789517685276> (Hämtad 28.10.2021).

Fairclough, Norman 1992. *Discourse and social change*. Malden: Blackwell Publishers Inc.

Koskinen, Kaisa 2000. *Beyond Ambivalence. Postmodernity and the Ethics of Translation*. (Doktorsavhandling). Tampere: Tampere University. Tillgänglig: <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/67049>. (Hämtad 28.10.2021).

Miles, Matthew B. & Huberman, A. Michael 1994. *Qualitative Data Analysis*. United States: Sage Publications.

Nummela, Toni 2020. *Kääntäjät ja kääntäminen päivälehdissä: Helsingin Sanomien ja Dagens Nyheterin uutisoinnin välittämä vaikutelma kääntämisen julkisuuskuvasta*. (Avhandling pro gradu). Tampere: Tampereen yliopisto. Tillgänglig: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/119859/NummelaToni.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (Hämtad 28.10.2021).

Dam, Helle V. & Korning Zethsen, Karen 2008. Translator Status: A Study of Danish Company Translators. *The Translator* vol. 14:1, 71–96.

Penttilä, Esa 2013. Suomentajan näkyvyys päivä- ja aikakauslehtien kirja-arvioissa. I: Eronen, Maria. & Marinella Rodi-Risberg (red.) *Haasteena näkökulma, Perspektivet som utmaning, Point of view as challenge, Perspektivität als Herausforderung*. Vasa: VAKKI Publications, 269–280. Tillgänglig: http://vakki.net/publications/2013/VAKKI2013_Penttila.pdf (Hämtad 29.10.2021).

Pym, Anthony, David Orrego-Carmona & Esther Torres-Simón 2016. Status and technology in the professionalisation of translators. Market disorder and the return of hierarchy. *The Journal of Specialised Translation* 25, 33–53.

Ruokonen, Minna 2014. Kääntäjän ammatin arvostuksen myytit: faktaa vai fiktiota? I: Hartama-Heinonen, Ritva, Marja Kivilehto, Minna Ruokonen & Leena Salmi (red.) *MikaEL, Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu* vol. 8, 38–54.

Schäffner, Christina 2020. Translators' roles and responsibilities. I: Angelone, Erik, Maureen Ehrensberger-Dow & Gary Massey (red.) *The Bloomsbury Companion to Language Industry Studies*. London: Bloomsbury Academic, 63–89.

Snell-Hornby, Mary 2006. *Turns of Translation Studies: New paradigms or shifting viewpoints?* Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. Tillgänglig: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?pq-origsite=primo&docID=623249> (Hämtad 28.10.2021).

Treiman, Donald J. 2001. Occupations, stratification, and mobility. I: Blau, Judith R. (red.) *Blackwell Companions to Sociology*. United Kingdom: Blackwell Publishings Ltd.

Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsingfors: Tammi.

Ruokonen, Minna 2013. Studying translator status: Three points of view. I: Eronen, M. & Rodi-Risberg, M. (red.). *Haasteena näkökulma, Perspektivet som utmaning, Point of view as challenge, Perspektivität als Herausforderung*. VAKKI-symposium XXXIII 7–8.2.2013. Vasa: VAKKI Publications, 327–338. Tillgänglig: https://www.researchgate.net/profile/Minna-Ruokonen/publication/303996250_Studying_Translator_Status_Three_Points_of_View_Available_online_at_httpwwwvakkinetpublicationsno2_finhtml/links/576264a408ae5c6f86da8fa5/Studying-Translator-Status-Three-Points-of-View-Available-online-at-http-wwwvakkinet-publications-no2-finhtml.pdf (Hämtad 28.10.2021).

Wolf, Michaela 2007. I: Wolf, Michaela & Alexandra Fukari (red.) *Constructing a Sociology of Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.

Wolf, Michaela 2012. The Sociology of Translation and its ‘Activist Turn’. *Translation and Interpreting Studies* vol 7:2, 129–143.